

Ergen Bağlanma Biçimlerinin Tematik Uyarılara Verilen Öyküsel Tepkiler Aracılığıyla Değerlendirilmesi

Zeynep TÜZÜN¹, Gonca SOYGÜT²

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, ergen bağlanma biçimlerinin oluşumunda etkili olan zihinsel temsilleri incelemede projektif bir araç kullanımı ve niteliksel bir değerlendirme yaklaşımı ile yeni bir protokol geliştirmek ve psikometrik özelliklerine ilişkin ön incelemeler yapmaktır.

Yöntem: Araştırmanın katılımcılarını Hacettepe Üniversitesi Ergen Sağlığı Bilim Dalı başvuran 24'ü kız 9'u erkek 33 ergen oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında projektif ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği birleşimi ile uygulaması yapılan Ergen Bağlanma Protokolü (EBP) ve İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ölçüm araçları olarak kullanılmıştır.

Bulgular: Sonuçlar Ergen Bağlanma Protokolü'nün ICC değerlerinin 0.78 ile 0.87 arasında değiştiğini ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir. Temel Birleşenler Analizi sonuçları ise dört ana boyutun (Benlik, Diğer, Kaçınma ve Bağımlılık) toplam değişimin %63'ünü yordayan tek bir faktörün altında toplandığını göstermiştir. Ergen Bağlanma Protokolü ve İlişki Ölçeği Anketi aracılığıyla yapılan bağlanma sınıflamalarının %58 oranında benzerlik taşıdığı saptanmıştır. Nitel değerlendirmeler güvenli-güvensiz bağlanma biçimleri açısından ayrıışan temalara işaret etmiştir.

Sonuç: Ergenlerde bağlanma boyut ve biçimlerinin değerlendirmesinde projektif temelli geliştirilmiş olan ölçüm aracının öz bildirim ölçeğine göre psikometrik özellikleri ve zihinsel modelleri değerlendirmedeki güçlü ve zayıf yönleri tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ergen, bağlanma, projektif teknik, nitel değerlendirme

SUMMARY

Assessment of Adolescent Attachment Styles Via Narrative Responses To the Thematic Stimulus

Objective: The aim of this research is to develop a new protocol with a projective test and qualitative assessment approach for investigating mental representations effective for the formation of attachment styles and to examine its psychometric properties.

Method: Thirty-three adolescents who admitted to the Division of Adolescent Medicine of Hacettepe University participated to the study. The Adolescent Attachment Protocol (AAP) and Relationship Styles Questionnaire (RSQ) were used.

Results: The ICC scores among judges for Adolescent Attachment Protocol (between 0.78 and 0.87) were found statistically significant. Principle component analysis revealed that four main dimensions (Self, Other, Avoidance, and Dependency) are gathered under one factor that predicted 63% of the main change. It has been determined that similarity of the attachment classifications done by Adolescent Attachment Protocol and Relationship Styles Questionnaire were %58. Qualitative evaluations pointed out a considerable differentiation between secure and insecure attachment styles in terms of themes.

Conclusion: The psychometric properties of newly developed Adolescent Attachment Protocol according to self-report scale and its strength and weakness to assess mental representations is discussed in the light of the relevant literature.

Keywords: Adolescent, attachment, projective technique, qualitative evaluation

Geliş Tarihi: 10.02.2016 - **Kabul Tarihi:** 14.03.2016

*Bu çalışma ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü doktora tez çalışmasının bir parçasıdır.

¹Psik. Dr., Ergen Sağlığı AD., Hacettepe Üniv., ²Psik. Prof., Şema Terapi Enstitüsü, Ankara.

Psik. Zeynep Tüzün, e-posta: ztuzun@yahoo.com

doi: 10.5080/u17110

GİRİŞ

Son yirmi yıldır, bebeklik-ergenlik-yetişkinlik dönemlerinin bağlanma biçimlerinden, bağlanmanın psikoterapi süreçlerindeki terapötik etkisine kadar giden yeni dönem çalışmaları bağlanma kuramının önemini gözler önüne sermektedir. Kurama göre, bebeğin temel bakım veren kişi ile kurduğu duygusal bağ, kişilik gelişiminin en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır (Bowlby 1988). Bağlanma ilişkisi doğumdan önce başlayan ve özellikle bebeklik döneminde bebek ve ona bakım veren yetişkin arasında gelişen bir süreci belirtmektedir. Bu süreçte tekrarlı olarak ortaya çıkan deneyimler sonucunda bebek, 'benlik', 'diğeri' ve bağlanma ilişkisinin zihinsel tasarımlarını içeren 'İçsel Çalışan Modeller'i geliştirmeye başlamaktadır (Bowlby 1988). Bowlby'e göre içsel çalışan modellerin temelinde iki boyut vardır; ilki bebeğin/çocuğun 'benlik' temsili ile ilişkilidir, sevilir ve değerli olduğuna ilişkin değerlendirmelerini kapsar. İkincisi de 'diğeri' yani bakım verenin temsili ile ilişkilidir, güvenilir ve ulaşılabilir olduğuna yönelik beklenti ve değerlendirmelerini içerir. Bowlby (1988) ve Ainsworth (1989) ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkisinin sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmayıp, sözü edilen benlik ve diğeri temsillerinin, hem ergenlikte hem de yetişkinlikte bireyi ve kurduğu ilişkileri beklentiler, inançlar ve ihtiyaçlar düzeyinde etkileyen bir süreç olduğunu vurgulamışlardır.

Aktarılan gelişmeleri izleyen dönemde, Ainsworth ve Bowlby'nin yaklaşım ve tanımlamalarının, bebeklik ve çocukluk dönemlerinin çeşitli bağlanma sınıflandırmalarının ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine uygunluğunu görme amacı ile incelendiği ve giderek büyüyen bu ilgi sayesinde ergen ve yetişkin bağlanma biçimlerine yönelik ölçüm araçlarının geliştirildiği görülmektedir (George ve ark. 1984, Hazan ve Shaver 1987, Bartholomew 1990, Bartholomew ve Horowitz 1991). Bu yöntemlerden ilki öz bildirim ölçekleri ile bağlanma biçim ya da boyutlarının katılımcı öz bildirimi temelinde akrana veya sıklıkla romantik/yakın ilişkide olunan kişilere yönelik ölçümdür (Hazan ve Shaver 1987, Bartholomew ve Horowitz 1991). Alandaki kuramcı ve araştırmacılar, yetişkin bağlanma biçimlerinin değerlendirilmesinde kullanılan bu ölçeklerin oluşturulma amaçlarında olduğu üzere bağlanmanın daha çok romantik ilişki içinde nasıl olduğu yönüne ağırlık verdiğini, dolayısıyla romantik ilişki dışındaki bağlanma ilişkilerini inceleme amaçlı araştırmalarda kullanılmasını eleştirmektedirler (de Haas ve ark. 1994, Allen ve Land 1999, Crowell ve ark. 2008). Ayrıca bireyin bildirimine dayalı olarak değerlendirmenin savunmacı yaklaşımlara açık olması ve bu tarz ölçeklerin ölçüm gücü ile ilgili sorunlar nedeni ile bağlanma biçimlerini nesnel olarak temsil edemediği aktarılmaktadır (Fraley ve Shaver 2000; Mikulincer ve Shaver 2007). Bununla birlikte bazı araştırmacılar da Bowlby (1969) ve Ainsworth (1964)'un varsayımlarından yola çıkarak bağlanma değerlendirmelerinde "bağlanmanın aktive

edilmesinin" özel bir önemi olduğunu vurgulamakta, öz bildirim ölçeklerinde bireyin benlik ve bağlanma figürü hakkında sadece duygu ve düşüncelerini belirtmesini ve bağlanmanın aktive olmuş halde izlenmeme durumunu eleştirmektedirler (George ve West 2001, Solomon ve George 2011). Bağlanma değerlendirmesinde kullanılan ikinci yöntem olan görüşme formatı içinde çocukluk anılarındaki gerçek yaşam deneyimleri ve bağlanma ilişkisinin açık uçlu sorular ile değerlendirildiği ölçüm araçlarının erken dönem bağlanma ilişkilerini etkili ve doğru bir şekilde yansıttığı aktarılmaktadır (Hesse 1999). Yetişkin bağlanma biçimlerinin değerlendirilmesinde birincil bakım verenlerle olan ilişkinin bu şekilde incelendiği Yetişkin Bağlanma Değerlendirmesi-YBG (Adult Attachment Interview; George ve ark. 1984, 1985, 1996) alanda en yaygın kullanılan ölçüm araçlarının başında gelmektedir. Bununla birlikte, bağlanma deneyimlerinin görüşme yapısı içerisinde açık uçlu sorular ile sorgulanmasının, bireylerin bu deneyimlerini bilinçli bir farkındalık ile savunmalarına neden olabileceği, söz etmek istemedikleri temaları aktarmayacakları ve bağlanma değerlendirmesi için anahtar kavramlardan birinin savunma süreçlerinin değerlendirilmesi olduğu da belirtilmektedir (George ve ark. 1999, George ve West 2011). Bu amaçla yine görüşme formatı kullanılarak öyküleme tekniği içeren bu yöntem kapsamında bağlanma ilişkisinin niteliği ve değerlendirilmesi dolaylı olarak sorgulanmaktadır. Dolayısıyla öyküleme tekniği kullanılan ölçüm araçlarında çocuklara bağlanma kuramının temel varsayımlarını içeren öyküler (bağlanma yaşantıları ile ilgili genellenmiş olay temsilleri) anlatılmakta ve çocukların bu öyküleri nasıl sonlandıracakları sorulmaktadır (Bretherton 1992, Bretherton ve ark. 1990, Granot ve Maysel 2001). Güvenli Yer Senaryoları olarak aktarılan bu yaklaşımda çocukların verdiği öykülerde bağlanma nesnesi ve onunla ilişki kapsamında kendi ile ilgili duygu ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmaktadır. Benzer şekilde savunmacı tutumun altında yatan süreçlere projektif yöntemlerle ulaşılacağı varsayımından hareketle bağlanma deneyiminin resimli uyarılarla aktive edildiği ve bağlanmanın zihinsel temsillerinin değerlendirildiği değerlendirme araçlarının ergen ve yetişkin örneğinde de kullanıldığı görülmektedir (Magai, 1999, George ve West 1999, 2001, George ve ark. 1999). Türkiye'de de güvenli yer senaryoları yaklaşımı ve öykü anlatım tekniğinin kullanıldığı çalışmaların son yıllarda yaygınlaştığı görülmektedir (Uluç 2006, 2009, Anafarta 2007, Çalışır 2008).

Belirtilen çalışmalara paralel olarak bu çalışmada da, ergenlerin bağlanma biçimlerini projektif bir yol ve niteliksel değerlendirmeye dayalı bir yaklaşımla incelemek üzere bir protokol geliştirilmesi amaçlanmıştır. Protokol kapsamında projektif bir araç olan Tematik Algı Testi (TAT) yolu ile ergenlerin aktaracağı öyküler yarı yapılandırılmış bir görüşmede sorgulanması sonucunda bağlanma biçimleri belirlenmesi hedeflenmiştir. Bowlby'nin varsayımından hareketle, katılımcıların

bağlanmaya dair öyküler kurarken içsel çalışan modellerini kullandıkları dolayısıyla aktarılan öykülerin yapısından ve öykü ile ilgili sorulan soruların değerlendirmesinden benlik değerlerine ve bağlanma figürlerine dair inançlara ulaşılacağı düşünülmüştür.

Aktarılan çerçevede değerlendirildiğinde projektif tekniklerin katılımcı açısından sınırsız çeşitlilikte tepki üretebilmeye olanak tanıdığı bu sayede katılımcıların kendilerine ait tipik düşünme süreçlerini, ihtiyaçlarını, kaygılarını ve çatışmalarını yansıtabilecekleri beklenmektedir. Projektif teknikleri kullanan araştırmacılar tarafından, bu tür tekniklerin kişiliğin özellikle gizli, örtük ve bilinçdışı bileşenlerini açığa çıkarmada etkili olduğu savunulmaktadır. Bunun yanı sıra projektif tekniklerin bazı durumlarda araştırma amacına bağlı olarak dayandırıldıkları kuramsal çerçeve dışında da kullanılabilir olduğu düşünüldüğünden TAT kullanımının bağlanma değerlendirmesinde değerli bilgiler sağlayabileceği varsayılmaktadır. Ayrıca TAT'nin bir başka seçilme nedeni de bu aracın bir dizi kişilerarası ilişkileri ve sosyal durumları sorgulamasıdır. Bireyin verdiği tepkilerin kendisi ve ilişkilerine dair önemli bilgileri yansıttığı belirtilmektedir (Abt ve Bellak 1959). Katılımcının öykü kahramanına kendi düşünce ve duygularını yansıttığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla projektif bir yöntemin savunmacı süreçleri değerlendirmeyi ve bağlanma ilişkisinin ilişkisel temalara nasıl yansıdığını görmeyi sağlayacak öyküler vereceği varsayılmaktadır.

Son yıllarda yurt dışı alanyazında ağırlığı yetişkin bağlanma biçimlerinde olmak üzere çocukluk, ergenlik ve yetişkin bağlanma biçimleri ve çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda araştırma bulunmasına karşın ülkemizde bu konu daha çok yetişkin bağlanma biçimleri alanında sınırlı kalmıştır. Ergenlik döneminde ebeveyn dışındaki kişilerle kurulan ilişkilerin önem kazanmaya başladığı ancak ebeveynle devam eden duygusal bağların ve ihtiyaç halinde onlardan alınan desteğin ergenin psikososyal gelişiminde önemini koruduğu da bilinmektedir (Cicchetti ve Rogosch 2002).

Buradan hareketle bu çalışmada ergenlik döneminde olan bir örneklem üzerinde bağlanma biçimlerinin değerlendirmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmanın kullanılan yöntemin niteliği ve bağlanmanın zihinsel temsiller boyutuna odaklanması nedeniyle özgün bir çalışma olduğu ve Türkiye'deki bağlanma araştırmalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırma örneklemini Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Ergen Sağlığı Bilim Dalına altı aylık bir zaman dilimi içerisinde başvuruda bulunanlar arasından uygun koşulları sağlayan ve kabul eden 24'ü kız (% 72,7) 9'u erkek (% 27,3) toplam 33 ergen oluşturmaktadır.

Katılımcıların yaşları 14 ay ile 17 yaş 3 ay arasında değişmektedir (Ort.=16,03,SS=0,91). Örneklemdeki 27 ergenin anne ve babası birlikte diğer altısının anne-babası ayrı yaşamaktadır. Annelerin yaşları 36 ile 54 arasında (ort=44,06, SS=4,96) ve babaların yaşları 36 ile 59 arasında (ort.=46,84, SS=9,91) değişmektedir. Annelerin %3'ü eğitim almamış ancak okuma yazma bilmekte, % 15,2'si ilkokul, %3'ü ortaokul, % 30,3'ü lise, % 48,5'i de üniversite mezunudur. Babaların %3'ü ilkokul, % 12,1'i ortaokul, % 12,1'i lise ve % 72,7'si üniversite mezunudur. Çalışmada yer alan katılımcıların başvuru nedenleri "Ergenlik Dönemi Genel Uyum Sorunları" olarak sınıflanmıştır. Bu sınıflama içinde subklinik düzeyde gözlenen aile ve/veya arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşama, okul ve derslere yönelik uyum sorunları ve kendine güven sorunları gibi başlıklar yer almaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada niceliksel veri toplama amacıyla Demografik Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi ve niteliksel veriler için Ergen Bağlanma Protokolü kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu: Bilgi formunun başında araştırmanın amacı hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Sonrasında da araştırma için önemli olduğu düşünülen bazı demografik bilgiler sorulmuştur.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA): Griffin ve Bartholomew'un (1994) geliştirdiği İÖA 30 maddeden oluşmaktadır. Farklı maddeler toplanarak dört bağlanma biçimini (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız) ölçmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar her bir maddeyi, kendilerini ve yakın ilişkilerdeki tutumlarını ne derece tanımladığını düşünerek 7 dereceli (1=beni hiç tanımlamıyorum, 7= tamamıyla beni tanımlıyorum) bir Likert tipi ölçek üzerinde derecelendirmişlerdir. İÖA'nın Türkiye örneklemini üzerindeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır ve ölçeğin kabul edilebilir düzeyde geçerlik ve güvenilirliğine sahip olduğu aktarılmaktadır.

Ergen Bağlanma Protokolü (EBP): Bu protokol 4 TAT kartı ve her bir karttan sonra sorulan 7 sorudan oluşmaktadır. Bağlanma biçimlerinin projektif bir testle değerlendirilmesi düşünüldüğünden, ilişki temasını işleyen TAT kartları seçilmiştir. Eşdeğer teması olan 2 kart cinsiyete göre farklı uygulanmıştır (1, 2, 7GF ve 10 kızlara; 1, 2, 6BM ve 7BM erkeklerle). Bu sayı ve harfler, kartların sıra numaralarını ve hangi cinsiyete uygun olduğunu belirten standart belirteçlerdir (GF: girl/female, BM: boy/male). Kart seçimleri araştırmacının dışında, klinik psikoloji alanında biri doçent biri de uzman 3 kişilik bir ekip tarafından yürütülmüştür. Bağlanma kuramı, yalnızlık, ayrılık ve kayıp gibi durumlarda bağlanma sisteminin aktive olduğunu ve içsel çalışan modellerin yaşananları etkilediğini belirtmektedir (Bowlby 1969/1988, Ainsworth 1964). Bu nedenle kart seçiminde i) katılımcıların bağlanma

sistemini harekete geçirebilme (bağlanma yaşantıları ile ilgili olay temsilleri), ii) bireyin kendisi ve çevresi ile olan ilişkilerine yönelik öykü verebilme potansiyeli dikkate alınmıştır (Henry 1956). 1. kart yalnız olunan bir durumda içselleştirilmiş anne baba (otorite) figürleri ile olan bağlanma temsillerini harekete geçirebilmektedir. 2. kart aile ilişkilerine bakış açısı ve genel olarak kişinin çevreyle olan ilişkisini nasıl algıladığına yönelik öyküler getirebilmektedir. 6BM kartı ebeveynden ayrılmayı, anne figürüne karşı tutumları (bağımlılığa karşı bağımsızlık, ilgi ve/ya ihmal) ve bağlanma ilişkisini, 7BM kartı da baba figürü ile ilişkili tutumları (bağımlılığa karşı bağımsızlık, uyum, savunma) ve bağlanma ilişkisine yönelik öyküler getirebilmektedir. 7GF kartı annenin çocuklara karşı tutumunu ve anne-kız ilişkisini, 10. kart yine ebeveynden ayrılığa karşı tepkileri ve ebeveyne karşı bağımlılık derecesini değerlendirmeye uygun öyküleri harekete geçirebilmektedir (Henry, 1956). Uygulamada TAT'nin standart yönergesi verilmiş ve katılımının her bir karta sırasıyla bir hikaye anlatması istenmiştir.

Ergen bağlanma biçimlerinin tematik uyarılara verilen öyküler aracılığıyla değerlendirilmesine yönelik ana çalışma öncesinde kartların bağlanma biçimleri değerlendirmesindeki kullanımının gözlenmesi için ön uygulamalar yapılmıştır. Ana çalışma katılımcılarından ayrı olarak otuz katılımcı ile yapılan pilot uygulamalarda standart TAT protokolü uygulamasının hemen ardından, bağlanma biçimlerinin bazı sorular ile değerlendirilmesi denenmiştir. Bu ön çalışma sonucunda sorular ve puanlama son haline getirilmiş ve "Ergen Bağlanma Protokolü" ve kodlama formu ana çalışma için hazırlanmıştır. Bu formdaki sorular bağlanma değerlendirmesinde hem kuramsal hem de ölçüm araçları incelendiğinde ön planda olduğu belirlenen kavramları içermektedir. Sorularda içsel çalışan modellerin yapısını anlamaya yönelik olarak bireyin benliğe ilişkin algıları, diğeri ile ilişkide kendini nasıl hissettiği, diğerlerinden beklentileri, yakın ilişki kurma konusunda kaçınma ve kaygı düzeyi değerlendirilmekte ve sorular öyküdeki karakter üzerinden sorulmaktadır. Yöneltilmiş olan soruların, katılımcının öykü anlatımı tam olarak bittikten sonra sorulmasına ve ilgili soruların dışında hikayenin akışını, içeriğini ve kurgusunu bozacak herhangi farklı bir soru sorulmamasına özen gösterilmiştir.

Kodlama formu sırasıyla, öykü kalitesi, öyküdeki karakterlerin değerlendirilmesi ve benlik-diğeri ilişkisi olmak üzere 3 ana boyuttan oluşmaktadır. Öykü kalitesi boyutu kodlaması sırasında 3 ölçüt göz önünde bulundurulmaktadır: (1) karakterlerin tanımlanma düzeyi, (2) öykü akışı (birden fazla, sonuçlanmayan, sonucu belirsiz ve/ya tutarsız öykü), (3) ilişki teması ve yapılarına yönelik bilginin yeterlik düzeyi. Bu maddeler 7 dereceli (1=hiç, 7=çok) Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme yargıcılar tarafından yapılmış ve 4 puanın altındaki uygulamalar öykü kalitesinin bozuk olması nedeni ile çalışmadan çıkarılmıştır. Öyküdeki

karakterlerin değerlendirilmesi boyutunda benlik ve diğeri, alt boyutları bulunmaktadır. Benlik alt boyutu kodlamasında iki soru vardır: (1) kendini değersiz, sevilmeye, onaylanmaya, beğenilmeye, takdir edilmeye layık görme/görmeme ve (2) sorunlar karşısında içsel kaynaklar üretmemeye, ürettiklerini kullanamayacağını düşünme/üretebilme ve bunları kullanacağını düşünme. Diğeri alt boyutu kodlamasında iki soru bulunmaktadır: (1) başkalarının güvenilmez/güvenilir görme ve (2) başkalarının reddedici ve ulaşılmaz olduğu, ihtiyaç ve isteklerine cevap vermeyeceği/kabul edici ve ulaşılabilir olduğu, ihtiyaç ve isteklerine cevap vereceği. Sorular öykü tamamlandıktan sonra uygulamacı tarafından soru formatına dönüştürülerek sorulmuştur (Örneğin "sence .....(katılımcının öyküdeki karaktere verdiği isim ya da tanımlama kullanılarak) kendini.....görme ile ilgili ne düşünür?" şeklinde). Yanıtlar 7 dereceli (1=hiç, 7=çok) Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Puanlarının yüksek olması benlik ve diğeri ait zihinsel temsillerin olumlu, düşük olması olumsuz olduğu anlamına gelmektedir. Benlik ve diğeri ilişkisi boyutunda kaçınma ve bağımlılık alt boyutları bulunmaktadır. Kaçınma alt boyutu kodlamasında iki soru vardır: (1) yakın ilişkiler kurmayı isteme düzeyinin düşük / yüksek olması ve (2) ilişki kurmama / kurma. Bağımlılık alt boyut kodlamasında tek soru vardır, (1) başkalarının onay ve takdirine bağımlı benlik değeri / başkalarının onayından bağımsız benlik değeri. Aynı şekilde bu sorular da öykü tamamlandıktan sonra uygulamacı tarafından soru formatına dönüştürülerek sorulmuştur (Örneğin "sence .....yakın ilişki kurma konusunda ne düşünür?" şeklinde). Yanıtlar yargıcılar tarafından 7 dereceli (1=hiç, 7=çok) Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Puanların yüksek olması kişilerarası ilişkilerde yakınlaşmaya yönelik bir kaçınma olmadığı ve benlik değerinin diğeri ile olan ilişkiye bağımlı olmadığını göstermekte, düşük olması ilişki kurmada kaçınmayı ve benlik değerinin diğeri-ne bağımlı yapıda olduğunu göstermektedir. Sınıflandırmada bağlanma biçimini ve boyutlarının belirlenmesi boyut kodlamalarında verilen puanların hesaplanması ile yapılmıştır. Öykü kalitesi boyutu sadece eldeki verinin değerlendirme için yeterli bir düzey olup olmadığını belirlemede kullanılmış, genel sınıflamada öyküdeki karakterlerin değerlendirilmesi ve benlik-diğeri ilişkisi alt boyutlarındaki sorulara verilen cevaplardan yararlanılmıştır. Her bir alt boyuttaki puan toplamının soru sayısına bölünmesi sonucunda bağlanma boyutlarının puanları elde edilmektedir. Dört ve üstü puanlar olumlu benlik ve diğeri temsili, düşük puanlar olumsuz benlik ve diğeri temsili göstermektedir. Dört ve üstü puanlar düşük kaçınma ve düşük bağımlılığı, düşük puanlar yüksek kaçınma ve yüksek bağımlılık düzeylerini göstermektedir. Her bir kategori izleyen biçimde formüle edilebilir. Güvenli bağlanma: Olumlu benlik + olumlu diğeri + düşük kaçınma + düşük bağımlılık. Kayıtsız bağlanma: Olumlu benlik + olumsuz diğeri + yüksek kaçınma + düşük bağımlılık. Saplantılı bağlanma: Olumsuz benlik + olumlu diğeri + düşük kaçınma + yüksek

TABLO 1. Bağlanma Boyutları Yargıçlar Arası Güvenirlik Katsayıları.

	Yargıçlar arası ICC
A. Benlik	
1) Değerli görme	0,87**
2) Sorun karşısında tutum	0,78**
B. Diğeri	
1) Güvenilir görme	0,84**
2) Yardım ediciliğe inanç	0,83**
C. Benlik-diğeri ilişkisi	
1) Kaçınma	
• İlişki isteği	0,85**
• İlişki kurma	0,80**
2) Bağımlılık	
• Benlik değeri	0,84**

ICC: Sınıflar içi korelasyon katsayısı.

** p<0,001

bağımlılık. Korkulu bağlanma: Olumsuz benlik + olumsuz değeri + yüksek kaçınma + yüksek bağımlılık.

İşlem

Katılımcıların genel fiziksel ve ruhsal muayeneleri birim doktorları tarafından yapılmıştır. Muayene öncesinde bildirilen ya da sırasında tespit edilen zihinsel gerilik olasılığı, psikiyatrik bozukluklar ve araştırma üzerinde etkili olabileceği düşünülen kronik ya da akut fiziksel sorunlar dışlama ölçütü olarak kullanılmıştır. Çalışmaya katılımı uygun bulunanlar araştırmacıya yönlendirilmiştir. Değerlendirme görüşmesi araştırmacı tarafından ergenler ve aileleri ile yapılmıştır. İstenilen koşulları sağlayan ergenlere çalışma hakkında daha kapsamlı bilgi aktarılmış ve çalışmaya katılmak isteyen ergenlerin kendileri ve ailelerinden yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Uygulamalar araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Değerlendirme görüşmesinden sonra araştırmaya katılımı uygun olanlara önce EBP uygulaması yapılmış, görüşme sonrasında da ölçekleri doldurulmaları istenmiştir. Uygulama yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılan TAT kart uygulamaları araştırmacı tarafından deşifre edilmiştir. Deşifreler ve yöntem bölümünde ayrıntılı aktarılan kodlama formu, bağımsız 2 yargıçya kodlamaları için gönderilmiştir. Yargıçlar, konuya ilişkin kuramsal arka planları ve değerlendirme konusundaki araştırma deneyimlerine sahiptir. Bunun yanı sıra, ilgili protokolün kodlanmasına ilişkin örnek öykülerle kodlama eğitiminden geçerek güvenilir derecelendirici düzeyine erişmişlerdir.

BULGULAR

Ergen Bağlanma Protokolü Yargıçlar Arası Güvenirlik Bulguları

Bağlanmanın benlik, diğeri ve benlik-diğeri ilişkisi boyutları toplam 7 soru ile değerlendirilmiştir. Yargıçların bu sorular arasındaki güvenilirlik katsayısı, sınıflar içi korelasyon katsayısı

(intraclass correlation coefficient-ICC) hesaplanarak incelenmiştir. Bağlanma biçimi belirlenmesinde kullanılan soruların ICC değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

ICC’de yargıçlar arası tutarlılıkta kabul edilir bir düzey olarak, elde edilen korelasyonun anlamlı çıkmasının yanı sıra, katsayıların 0.70 ve üzerinde olması gerekliliği belirtilmiştir (Wuensch 2003). Buna göre, Tablo1’den de izlenebileceği gibi bağlanma biçimi belirlemede kullanılan sorulara verilen yanıtların puanlanmasında yargıçlar arası güvenirliliği kabul edilir düzeydedir. Sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesi sonucu elde edilen sınıflamaya göre katılımcılar güvenli (N=15), saplantılı (N=7), korkulu (N=7) ve kayıtsız (N=3) olarak gruplanmıştır. Bağlanma sınıflaması yargıçlar arası güvenirliliğine, kategorik değişken olmaları açısından, Cohen’in kappa (κ) istatistiği ile bakılmıştır. EBP’den aldıkları puanlara göre dört bağlanma biçimi içinde sınıflandırılan katılımcıların %83’ü ($\kappa=0,73$, $p<0,001$) iki yargıç tarafından aynı bağlanma biçimi içinde yer almışlardır. Dolayısı ile bağlanma biçimi belirlenmesinde yargıçlar arası güvenilirlik kabul edilir düzeydedir.

Ergen Bağlanma Protokolü Sınıflamalarının İlişki Ölçekleri Anketi Sınıflamalarıyla Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

EBP ve İÖA sınıflamalarının karşılaştırmalı değerlendirilmesinde İÖA’ya göre katılımcılar güvenli (N=7), saplantılı (N=17), korkulu (N=4) ve kayıtsız (N=4) olarak gruplanmıştır. Bir katılımcının bağlanma biçimi iki stilden de aynı puanı aldığı için belirlenmemiştir. EBP’ye göre dört bağlanma biçimi içinde sınıflandırılan katılımcıların %58’i ($\kappa =0,43$ $p<0,001$) aynı bağlanma biçimi içinde yer almıştır.

İki ölçüm aracı da aynı 3 katılımcıyı kayıtsız bağlanma biçimine atamıştır. EBP’ye göre tüm saplantılı bağlanma biçimine sahip olan katılımcılar (N=7) İÖA’ya göre de saplantılı grupta yer almışlardır. EBP’ye göre korkulu bağlanma biçimine sahip olan 6 katılımcının sadece 2 tanesi İÖA’ya göre de korkulu bağlanma biçimine sahiptir diğer 3 tanesi saplantılı, 1 tanesi de güvenli grupta yer almıştır. EBP’ye göre güvenli bağlanma biçimine sahip olan 15 katılımcıdan 6 tanesi İÖA’ya göre de

TABLO 2. İÖA ve EBP’ye Göre Katılımcıların Bağlanma Sınıflaması Dağılımı.

	EBP				Toplam
	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız	
Güvenli	6	1	0	0	7
Korkulu	2	2	0	0	4
İÖA Saplantılı	7	3	7	0	17
Kayıtsız	0	0	0	3	3
Toplam	15	6	7	3	31

İÖA: İlişki Ölçekleri Anketi, EBP: Ergen Bağlanma Protokolü.

TABLO 3. Boyutlar Arası İlişkiler.

	Benlik	Diğeri	Kaçınma
Diğeri	0,74**		
Kaçınma	0,48**	0,59**	
Bağımlılık	0,43*	0,28	0,48**

**p<0,01; *<0,05.

güvenli grupta yer almış, diğer 7 tanesi saplantılı 2 tanesi de korkulu bağlanma biçimine atanmıştır.

Ergen Bağlanma Protokolü'nün Yapı Geçerliliği

Analizlerde yargıcı puanlamalarının aritmetik ortalaması temel alınmıştır. Alt testler toplam ham puanları arasındaki ilişkileri belirleyebilmek için Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmış ve aşağıda raporlanmıştır. Analiz sonuçları alt boyutlar arasında çeşitli düzeylerde anlamlı ilişkiler olduğuna işaret etmiştir.

En güçlü ilişkinin Benlik ve Diğeri boyutları arasında olduğu tespit edilmiştir ($r=0,74$, $p<0,000$). Buna göre katılımcılar diğerini güvenilir gördükçe kendi benliklerini değerli algılama düzeyinin arttığı söylenebilir. Kaçınma ve Benlik boyutları ($r=0,48$, $p<0,000$) ve Kaçınma ve Diğeri ($r=0,59$, $p<0,000$) boyutları arasında da anlamlı ilişkiler gözlenmektedir. Katılımcılar kendi benliklerini değerli ve diğerini güvenilir görme düzeyi arttıkça ilişki kurmada kaçınmamaktadırlar. Benlik ve Bağımlılık boyutları arasında da anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,43$, $p<0,05$). Buna göre kendi benliklerini değerli algılama arttıkça benlik değerinin diğeri ile olan ilişkiye bağımlılığı azalmaktadır. Kaçınma ve Bağımlılık boyutları arasında da anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,48$, $p<0,000$). Katılımcıların benlik değerleri diğerine bağımlı olmadıkça ilişki kurmada kaçınmaları olmamaktadır. Diğeri ve Bağımlılık arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($r=0,28$).

Alt testlerin bir ya da daha fazla anlamlı puan grubu (faktör) oluşturup oluşturmadığını değerlendirmek için Temel Birleşenler Analizi (Principle Component Analiz, PCA) yöntemi kullanılmıştır. Veri setinin PCA için uygunluğunun değerlendirilmesinde, Bartlett testi (Bartlett's Test of Sphericity) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) oranı dikkate alınmıştır. Bartlett testi, korelasyon matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu ihtimalini test eder. Bu değer anlamlılığı 0,10 ve daha üzerindeyse bu verilerle faktör analizi yapmanın uygun olmadığı söylenebilir. KMO örnek yeterliliğinin ölçütü, gözlenen korelasyon katsayısının büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir ve bu oran için 0,50 değerinin alt sınırı olması gerektiği belirtilmiştir (Field 2000). KMO oranı ne kadar büyük olursa, veri seti PCA yapmak

TABLO 4. EBP'nin Faktör Yapısı.

	Faktör
Benlik	0,854
Diğeri	0,849
Kaçınma	0,805
Bağımlılık	0,652

EBP: Ergen Bağlanma Protokolü.

için o kadar uygundur denilebilir. Analizlerde KMO=0,625 ve Bartlett Testi = Ki-Kare=48,427 (SS=6 $p<0,000$) olarak tespit edilmiştir. Görüleceği gibi iki değer de ulaşılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Analiz sonucunda öz değeri (öz değeri değer=2,523) 1'in üzerinde olan tek bileşen olduğu belirlenmiştir. İlgili bileşen bu ölçekle ölçülmeye çalışılan özelliğin % 63,09'unu açıklamaktadır. Alt boyutların bağlanma faktörüne yığılımı Tablo 4'de görülmektedir.

Yapı geçerliği açısından anlamlı olan bu sonuç EBP'nin tek bir yapıyı değerlendirdiğine işaret etmektedir.

Öykülerin Niteliksel Değerlendirilmesi

EBP oluşturulurken her kartın bağlanma sistemini harekete geçirecek durumları yansıtmayı hedeflenmiştir. Katılımcıların tepkilerinde gözlenen çeşitlilik bu amaca ulaşıldığının işareti olarak görülebilir. Bu amaçla izleyen aşamada yargıcılar tarafından verilen puanlara göre atanan katılımcıların öyküleri ilk yazar tarafından temalar açısından yeniden değerlendirilmiştir. Öykü akışlarına bakıldığında genel sınıflamada bağlanma boyutları güvensiz olan katılımcıların sistemi harekete geçiren yalnızlık, ayrılma, anlaşmazlık yaşama gibi durumlarda öykülerinde iki tema gözlenmektedir. Bunlardan ilki bağlanma uyarısının önemi ya da etkisini yok sayma, değersizleştirme şeklinde ortaya çıkan savunmalar, ilişki açısından sınırlı, kalıplaşmış biçimde bilgiler, bağlanma nesnesi ile ilişki anlatımında saplantılı uğraş, sonuçlanmayan durumlar ve kutuplu duygulanımlar olmaktadır. İkincisi ilişkilere ve kişilere yönelik olumsuz değerlendirmeler, cezalandırılma, diğeri tarafından reddedilme, ilişkilerde mesafe koyma, öfke, içe çekilme, çaresizlik, kontrol kaybı, zarar verici olayların yoğunluğu, korunmamışlık ve yüksek tehlike algısı içerikleridir. Bu öykü içeriklerini aktaran katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda bağlanma boyutlarında güvensiz yapıları gösterdikleri gözlenmektedir. Genel sınıflamada bağlanma boyutları güvenli olan katılımcıların öykülerinde de iki tema gözlenmektedir. İlki, öykü karakterlerinin içsel kaynak üretmeye çabaladığı, bağlanma sisteminin harekete geçtiği durumla baş etmeye çalıştığı, çözüme ulaşıldığının izlendiği temalardır. İkincisi de diğeri temsili olan kişilerden fiziksel ya da temsili olarak yardım aldıkları durumlardır. Bu temalara sahip öykü aktaran

katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda güvenli bağlanma boyutları gözlenmektedir.

TARTIŞMA

Kodlamaya dayanan EBP'nin bağlanma boyutları yanıt puanlanmasında yargıcılar arası güvenilirlik değerleri istatistiksel olarak oldukça anlamlıdır. Bu puanlama sonuçlarına göre yapılan sınıflamada da katılımcıların çoğunluğu iki yargıcı tarafından aynı bağlanma biçimi içinde yer almışlardır. Bu sonuçlar EBP'nin yargıcılar arası güvenilirlik gereklerini yerine getirdiğini göstermektedir. Ek olarak, yargıcılar arası tutarlılığı değerlendirmek için kullanılmış olan ICC yöntemi sadece yargıcı puanlarındaki değişimin yönüne değil aynı zamanda miktarına da duyarlı bir hesaplama yöntemidir. Farklı bir ifadeyle, yargıcıların değerlendirmelerinin farklı katılımcılar için eşgüdümlü olarak artıp azalmasının yanı sıra aynı katılımcılara verdikleri puanların da birbirine denk olduğu görülmüştür.

Diğer taraftan, İÖA ve EBP'ye göre dört bağlanma biçimi içinde sınıflandırılan katılımcıların %58'lik bir grubu aynı bağlanma biçimi içinde yer almıştır. Bu değer anlamlılığı olmasına rağmen yüzde ve değer olarak düşüktür. Benzer bir şekilde Türkiye'de yapılmış diğer iki araştırmada da (Sümer ve Güngör 1999, Çuhadaroğlu ve ark. 2010) kuramsal arka planları aynı olan iki bağlanma ölçeğinin (İlişki Ölçekleri Anketi ve İlişki Anketi) kullanılmasına rağmen aralarındaki bağlanma biçimlerine yerleştirme yüzdelerinin bu araştırmadakilere benzer oranlarda olduğu aktarılmaktadır. Nicel çalışmalarda benzer bulunan oranın bu çalışmada kullanılan değerlendirme araçlarının projektiv ve nicel olarak yapısal farkı göz önünde alınınca ulaşılan değer anlamlı olarak yorumlanabilir. Amaçlandığı gibi projektiv ölçüm kendi içerisinde ayırt ediciliğe olan duyarlılığını gösteriyor olabilir. İÖA ve EBP'ye göre bağlanma sınıflaması dağılımı incelendiğinde ilk göze çarpan durum projektiv değerlendirmede kayıtsız ve saplantılı bağlanma biçimine sahip olanlar İÖA'ya göre de aynı gruplarda yer almaktadır. Ancak, EBP'nin güvenli olarak belirlediği katılımcıların yaklaşık yarısı İÖA'nın saplantılı bağlanma biçimine yerleşmiş durumdadırlar. Bu durum, İÖA'nın diğer bağlanma öz bildirim ölçekleri gibi güvenli bağlanmayı, güvensiz bağlanmaya oranla daha az ölçüm duyarlılığıyla ölçmekte olduğu bulgusu ile örtüşmektedir (Fralely ve Shaver 2000). Saplantılı bağlanma biçimindeki bu durumun, aracın ayırt ediciliğe yönelik duyarlı olduğuna dair bir gösterge olduğu düşünülebilir. İzleyen çalışmalardaki sonuçların bu açıdan ele alınması önerilmektedir. İÖA iki zihinsel modelin olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendirilmesi ve çaprazlanması sonucu dört bağlanma biçimi belirlenmesini sağlayan bir kuramsal arka planla ortaya çıkmıştır (Bartholomew ve Horowitz 1991, Griffin ve Bartholomew 1994). Ölçek matematiksel olarak en yüksek bağlanma biçimi puanına göre sınıflama yapmaktadır.

Ayrıca İÖA romantik sevgiyi bir bağlanma süreci olarak ele alan Hazan ve Shaver (1987)'in romantik ilişkiler temelinde bağlanma sınıflandırması yapma geleneğini, dört boyut üzerinden değerlendirme yolu ile devam ettirdikleri için ölçek soruları romantik ilişki deneyimine sahip bireyleri göz önüne almayı getirmektedir. Çalışmada romantik ilişki deneyimi sınırlı olan ergenlerden oluşan bir örneklem olması sınıflandırma konusundaki farklılığın diğer nedeni olarak düşünülebilir. EBP ise bağlanma boyutlarının değerlendirilmesini ve sınıflamayı, kuramcılarının önerdiği gibi bağlanma sisteminin harekete geçirildiği öykülerin ardından sorulan benlik ve diğeri ilişkilerinin zihinsel modeller temsiline dair sorularla ölçmektedir. Çocukluklarda kullanılan projektiv testlerle bağlanma sınıflaması belirleme geleneğini ergenlik dönemine yaymaya çalışan bu yeni değerlendirme yönteminin, bağlanma biçimlerini sınıflandırmayı Bowlby'nin kuramsal görüşlerini gelişimsel yapıda ele aldığı için daha uygun olarak yaptığı düşünülebilir.

Diğer taraftan yapı geçerliği bulguları incelendiğinde ölçüm aracının değerlendirdiği alt boyutlar (benlik, diğeri, kaçınma ve bağımlılık) arasında bağlanma kuramının öngöreceği şekilde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Katılımcıların diğeri ulaşılabilir, güvenilir algıladıkları ölçüde kendi benliklerini de değerli bulmaktadırlar. Tutarlı ve ulaşılabilir bir bakım veren ile kurulan güvenli bağlanma ilişkisi güvenlik duygusunun içselleştirilmesini sağladığı ölçüde benlik değerini olumlu etkilemekte ve yaşamın ilerleyen ilişkilerindeki benlik ve diğeri zihinsel temsillerine de benzer şekilde yansımaktadır. Bağımlılık boyutu var olan benlik değerinin ne kadar ilişkilere dayalı olduğu ne kadar otonom olduğunu değerlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilişkisel temaların incelendiği bu çalışmada, benlik temsili ne kadar değerli ve olumlu olarak algılanırsa, bu değer diğeri ile olan ilişkiye bağımlı kalmamaktadır. Ayrıca, benlik temsiline değerli ve özerk olması ve diğerin güvenilir algılanması kişilerarası ilişkilerde bağlanmaya ilişkin kaygı ve kaçınmayı da azaltmaktadır. Diğeri boyutu aynı zamanda diğere yönelik kaygıyı da değerlendirmekte yani ilişkilerde hissedilen reddedilme ve bakım alamayacak olma konusundaki hassasiyeti ölçmektedir. Araştırmalar yardımı ihtiyaç duyulduğu zamanlarda bakım sağlayan kişilerin tutarsız, yetersiz ve/ya ilgisiz davranmaları sonucunda diğere dair güvenilmez algısının oluştuğunu dolayısıyla diğere bağlanmada kaygı duygusunun ön planda olduğunu göstermektedirler (Mikulincer ve Florian 2001). Bu durum diğeri ile ilişki kurmada uzaklaşmayı ya da tam tersine ona yapışmayı ortaya çıkarabilmektedir. Benlik ve diğeri temsillerinin nasıl olduğu ilişkilerdeki yakınlık kurma davranışını niteliksel olarak etkilemektedir.

Faktör analizi sonuçları değerlendirildiğinde Benlik, Diğeri, Kaçınma ve Bağımlılık boyutlarının bir arada öbekleşerek tek bir yapı oluşturduğu görülmektedir. Korelasyonel analizlerin yorumunda da aktarıldığı gibi katılımcılar anlamlı diğeri

ulaşılabilir, güvenilir algıladıkları ölçüde kendi benliklerini de değerli bulmaktadırlar. Bu nedenle, Benlik ve Diğeri ilişkisi beklentilerin bir arada ve birbirini tamamlayacak biçimde ortaya çıkması oldukça doğaldır. Benlik ve Diğeri ilişkisinin olumlu imgesindeki eşgüdümle artış kaçınmayı aynı oranda azaltmaktadır. İlgili faktöre en düşük düzeyde yüklenen boyut ise Bağımlılıktır. Bağımlılıkla, Benlik-Diğeri arasındaki ilişkinin Kaçınma ile olandan daha karmaşık olduğu düşünülebilir. Örneğin, korelasyonel analizlerin de işaret ettiği gibi Bağımlılık ile Diğeri olan güven anlamlı bir ilişki göstermemektedir.

Niteliksel değerlendirmeler açısından, bulgular bölümünde ayrıntılı aktarıldığı gibi güvenli ve güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcıların öykü akışı ve yanıtlarının bağlanma sisteminin harekete geçmesi ile ortaya çıkan yaşantıyı ele almada farklılaştığı gözlenmiştir. Bilindiği gibi, bağlanma sisteminin aktive olması, bağlanma figürünün gerçekte ya da simgesel olarak ulaşılabilir olması durumunda duygulanım dengelemede "güvenlik temelli stratejiler" adı verilen durum ortaya çıkmakta ve kişinin başa çıkma durumunu yapıcı ve esnek mekanizmalarla desteklemektedirler (Mikulincer ve Shaver 2007). Bu stratejiler güvenli bağlanma duygusunun temel bileşenleridir ve bağlanma figürüyle kurulan olumlu etkileşimin bir sonucu oldukları düşünülmektedir. Bu etkileşimler sırasında, kişi yaşamda var olan zorlukların kontrol edilebilir ve baş edilebilir durumlar olduğunu ve diğer insanların desteğinin, tehdit edici olayların süreci ve sonucu üzerinde kontrol kazanmaya yardımcı olduğunu öğrenir (Mikulincer ve ark. 2003). Öykü içeriklerinin ve bağlanma boyutları sınıflamasının yukarıda aktarılan süreçlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın önemli sınırlılıkları örneklemin sayıca kısıtlı kalması, kız ve erkek cinsiyet oranının dengesizliği ve örneklemin sadece sub klinik bir yapıda olmasıdır. Klinik kullanıma daha uygun olduğu düşünülen bir değerlendirme aracı olmasından dolayı çalışmanın öncelikle sub klinik bir örneklem ile yapılması düşünülmüş ve özellikle klinik ortamdaki kullanılabilirliği test edilmek istenmiştir. Birime daha çok kız ergenin başvuruyor olması örnekleme yansımıştır. Örneklemdaki anne babaların eğitim düzeyleri açısından özel bir grup görünmelerinin nedeni, Ergen Sağlığı Bilim

Dalına herhangi bir fiziksel ya da psikolojik sorun düzeyinde olmayan genel gelişim özelliklerinin değerlendirmesi amacı ile başvuru olmasıdır. Dolayısıyla gelişim özelliklerinin değerlendirilmesine duyarlı anne baba profili eğitim düzeyinin yüksekliğini getirmektedir. Bu özelliklerin sonuçların genellebilmesi açısından akılda tutulması gerekmektedir. Yargıcı eğitimlerinin yaygınlaştırılması sayesinde araştırmacı ekibinin genişlemesi, klinik ve normal örnekleme çalışmalarının sürdürülmesi ile bağlanma değerlendirmesi açısından anlamlı sonuçlar alınacağı düşünülmektedir. Genel değerlendirmede bu araştırma, bağlanma temsillerini değerlendirmek için projektif temelli farklı bir araç geliştirme yönünden bir ön çalışma olarak kabul edilebilir. Yargıcılar arası güvenliliğin istenen boyutlarda olması bu yönde verilen eğitim ve yeni geliştirilen projektif temelli aracın kuramsal arka planının kuvvetli olduğunu göstermektedir. Niteliksel değerlendirme göz önünde bulundurulduğunda EBP katılımcıların bağlanma sınıflamalarının dışında bağlanma sisteminin harekete geçmiş halinin ve benlik ve diğeri temsillerinin çalışma şekline ilişkin önemli bilgiler sağladığı düşünülmektedir. Bu bilgiler projektif teknik ve yarı yapılandırılmış görüşme yapısının öz bildirim ölçeklerine göre etkisini göstermektedir. Ayrıca, bu çalışmanın temel amacı olarak geliştirilen EBP'nin nitel değerlendirmeler açısından zengin veriler sunabildiği gözlenmiştir ve klinik uygulama alanına bu açıdan katkılar sağlayacağı izlenmektedir. Aracın özellikle klinik alanda kullanımı düşünüldüğünde, savunulduğunun aksine otobiyografik bir görüşme olmamasının, bağlanma değerlendirmesine yönelik görüşmede savunmacı bir yaklaşım sergileyecek vakalara daha iyi hizmet edeceği söylenebilir. Ayrıca tekrarlanmaya uygun olması psikoterapi süreç ve sonuç araştırmalarında da değişim süreçlerini değerlendirmede yardımcı bir araç olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla giriş bölümünde aktarıldığı gibi özellikle bağlanma biçimlerini belirlemede ölçeklerden kaynaklanan sorunlar nedeniyle uygun sınıflandırma yapılamadığına yönelik eleştiriler açısından yeni bir değerlendirme aracının geliştirilmesine yönelik bu çalışmanın başlangıç olarak önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Protokolün, ilerideki çalışmalarda, klinik örnekleme farklı tanı gruplarında, normal örneklemin farklı yaş gruplarında ve psikoterapi sonuç ve süreç araştırmalarında incelenmesinin Türkiye'deki bağlanma araştırmaları açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abt LE, Bellak L (1959) Projective Psychology. New York: Grove.
- Ainsworth MDS (1964) Patterns of attachment behaviour shown by the infant in interaction with its mother. Merrill Palmer Q 10:51-58.
- Allen JB, Land D (1999) Attachment in adolescence. Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications, Cassidy J, Shaver PR (Eds), New York: Guilford, pp. 319-335.
- Anafarta M (2007) The psychometric qualities of the knowledge of secure base-script prompt Word outline method: Multi-sample evaluation of the validity and the reliability. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Bartholomew K (1990) Avoidance of intimacy: an attachment perspective. J Soc Pers Relat 7:147-178.
- Bartholomew K, Hortwitz LM (1991) Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. J Pers Soc Psychol 61:226-244.
- Bretherton I (1992) The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. Dev Psychol 28:759-775.
- Bretherton I, Ridgeway D, Cassidy J (1990) Assessing internal working models of the attachment relationship: An attachment story completion task for 3 year olds. Attachment of the preschool years, MT Greenberg, D Cicchetti, EM Cummings (Eds.), Chicago, Il: University of Chicago Press, pp. 273-308.

- Bowlby J (1969) Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.
- Bowlby J (1988) A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York, NY: Basic Books, pp.64/164.
- Cicchetti D, Rogosch FA (2002) A developmental psychopathology perspective on adolescence. *J Consult Clin Psychol* 70:6-20.
- Crowell, JA, Fraley RC, Shaver PR (2008) Measures of individual differences in adolescent and adult attachment. *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*, Cassidy J. & Shaver, PR (Eds), New York: Guilford, pp. 599-634.
- Çalışır M (2008) Bağlanma temsilleri ile depresif belirtiler arasındaki ilişki: Güvenli yer senaryoları ve erken dönem ilişkisel temalar. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu F, Tüzün Z, Pehlivan Türk B ve ark. (2010) Attachment styles and self image development in Turkish adolescents. *J Res Adolescence* 20:840-848.
- de Haas MA, Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH (1994) The Adult Attachment Interview and questionnaires for attachment style, temperament and memories of parental behaviour. *J Genet Psychol* 155:471-486.
- Field A (2000) *Discovering Statistics using SPSS for Windows*. London, Thousand Oaks, Sage Publications, New Delhi.
- Fraley RC, wShaver PR (2000) Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies and unanswered questions. *Rev Gen Psychol* 4:132-154.
- George C, Kaplan N, Main M (1984/1985/1996) Attachment interview for adults. Unpublished manuscript. University of California, Berkeley.
- George C, West M, Pettem O (1999) The Adult Attachment Projective: Disorganization of adult attachment at the level of representation. Attachment disorganization, J Solomon, C George (Eds.), New York: Guilford Press, pp. 462-507.
- George C, West M (2001) The Development and Preliminary Validation of a New Measure of Adult Attachment: The Adult Attachment Projective. *Attach Human Dev* 3:30-61.
- Granot D, Maysless O (2001) Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *Int J Behav Dev* 25:530-541.
- Griffin D, Bartholomew K (1994) The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. *Attachment processes in adulthood: Advances in personal relationships*, Vol. 5, K Bartholomew, D Perlman (Eds.), London: Jessica Kingsley Publishers, pp. 17-52.
- Hazan C, Shaver PR (1987) Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers Soc Psychol* 52:511-524.
- Henry WE (1956) *The Analysis of Fantasy: The Thematic Apperception Technique in the Study of Personality*. New York: Wiley.
- Hesse E (1999) The Adult Attachment Interview: Historical and current perspectives, *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*, J Cassidy, PR Shaver (Eds), New York: Guilford, pp.395-433.
- Magai C (1999) Affect, imagery, and attachment. *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*, J Cassidy, PR Shaver (Eds), New York: Guilford, pp.787-807.
- Mikulincer M, Florian V (2001) Attachment style and affect regulation: Implication for coping with stress and mental health. *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes*, G Fletcher, M Clark (Eds.), Oxford, UK: Blackwell, pp.537-557.
- Mikulincer M, Shaver PR, Pereg D (2003) Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motiv Emot* 27:77-102.
- Mikulincer M, Shaver PR (2007) Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change. New York, NY: Guilford Press.
- Safran JD (1990) Towards a refinement of cognitive therapy of interpersonal theory. I. theory. *Clin Psychol Rev* 10:87-105.
- Safran, JD, Segal ZV (1990) *Interpersonal Process in Cognitive Therapy*. New York: Basic Books.
- Solomon J, George C (2011) The disorganized attachment-caregiving system: Dysregulation of adaptive processes at multiple levels. *Disorganized attachment and caregiving*, J Solomon, C George (Eds), New York. NY: Guilford, pp. 25-51.
- Sümer N, Güngör D (1999) Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* 14:71-106.
- Uluç S (2006) Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar, kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: Ebeveynlerin kişilerarası şemalarının ve bağlanma modellerinin etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Uluç S, Öktem F (2009) Okul öncesi çocuklarda güvenli yer senaryolarının değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi* 24:69-83.
- Wuensch KL (2003, November 19) The Intraclass correlation coefficient. <http://core.ecu.edu/psyc/wuensch/docs30/IntraClassCorrelation.docadresinden> indirildi.